

Sidorowicz, Zofia

Historia nauki w czasopiśmie "Centaurus"

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/2, 494-495

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„MUSEOSCENZA”. R. 5—7 (LATA 1965—1967)

„Museoscienza” jest dwumiesięcznikiem wydawanym przez Narodowe Muzeum Nauki i Techniki „Leonardo da Vinci” w Mediolanie. Prócz wiadomości organizacyjnych, administracyjnych i dydaktycznych z Muzeum — zawiera również pewne artykuły dotyczące historii nauki.

Historyka nauki mogą więc zainteresować takie artykuły, jak np. opis działu astronomicznego Muzeum pióra Giulia Lanziego z ilustracjami instrumentów Schiaparellego, Boskovicha i modeli układów: geocentrycznego Ptolemeusza i heliocentrycznego Kopernika (nr 5/1965), tegoż autora *Miary długości, masy i kątów* z fotografiami dawnych i nowych instrumentów (nr 2/1967) oraz obficie ilustrowany opis działu akustyki Muzeum, m.in. z fotografią pierwszego modelu fonografu Edisona z 1877 r. (nr 4/1967). Dalej znajdujemy też referat Piero Cardiroła *Od mikro do makrofizyki* (nr 2/1966), Carla Castagnolego *Promienie kosmiczne* (nr 4/1966), Guglielma Righiniego *Nowe postępy astrofizyki* (nr 5/1966), Alberta Struny *Rozwój energii hydraulicznej w Słowenii od 1381 r.* — w ujęciu historycznym, z ilustracjami (nr 1/1967).

Z poloniców w nrze 3/1966 znajdujemy opis pokazu poświęconego rozwojowi i zdobyciom techniki wydobywczej w Polsce, który odbył się w Mediolanie 16 VI 1966, jako trzeci z kolei (po Szwajcarii i Stanach Zjednoczonych) w ramach *Dni nauki i techniki świata*. Referat wprowadzający prof. Jerzego Kolbego z Akademii Górniczej w Krakowie podany jest w krótkim streszczeniu; artykuł ilustruje zdjęcie fragmentu wystawy polskiej, którą otworzył ambasador A. Willmann. Podsumowanie tych Dni, organizowanych przez Muzeum Nauki i Techniki, znajduje się w nrze 4/1967. Omawiane pismo zawiera w dziale *Biblioteka* recenzje prac, głównie włoskich, z historii nauki i techniki.

Zofia Sidorowicz

HISTORIA NAUKI W CZASOPIŚMIE „CENTAURUS”*

Nr 3 tomu 111 (wydany w 1966 r.) czasopisma „Centaurus” zawiera 5 artykułów. A. Ziegelaar, S. J., jest autorem artykułu w języku francuskim *U źródeł teorii drgań harmoniczných — ojciec Ignacy Gaston Pardies (1636—1673)*. Jest to pierwsza część studiów nad tym francuskim jezuitą, matematykiem i fizykiem, wysoko cenionym przez Christiana Huygensa. Pardies korespondował m.in. z Newtonem, krytykując początkowo jego teorię natury barw, ale uznając w końcu racje adwersarza; dość niezwykły to fakt u uczonego owych czasów, uformowanego przecież na nauce i filozofii tradycyjnej. Podana jest bibliografia prac Pardiesa licząca 17 pozycji z lat 1662—1673, nadto 2 dzieła wydane pośmiertnie w latach 1674—1682. Dwa dzieła Pardiesa o optyce i sztuce wojennej podobno zaginęły.

G. Jones z Aarhus pisze (ang.) o naukowych publikacjach kapitana Henry Katera (1777—1835), członka Royal Society; dotyczyły one instrumentów pomiarowych wilgotności (hygrométru) i temperatury, geodetycznych oraz teleskopów z lat 1807—1834. Omawia też inne prace Katera, jak np. obserwacje astronomiczne, i podkreśla jego inwencję i duży wkład do rozwoju nauki. Załączona bibliografia prac Katera liczy 31 pozycji, fotografie pokazują wahadła i standardowe miary objętości płynów jego konstrukcji, jest także reprodukcja portretu.

Następne artykuły są mniej obszernie. D. Skabelund pisze (ang.) o kosmologii Orsona Pratta („apostoła” mormonów), wyłożonej w jego książeczce *A key to Universe* (London 1877, Salt Lake City 1879). Pratt był także jednym z wykładów-

* Por. omówienie „Centaurusa” z 1963, 1964 i 1965 r. w „Kwartalniku” nr 2/1967, s. 454.

ców dawnego University of Deseret, gdzie prowadził wykłady popularne z astronomii w latach 1851—1852.

R. F. G. Müller w dalszym ciągu swego cyklu (niem.) o medycynie indyjskiej wyjaśnia terminologię *artava* (krwi menstruacyjnej) i ocenę jej znaczenia w dawnej Indii, a J. Werlin (niem.) zajmuje się jednym z XV-wiecznych przekazów *Das Pelzbuch* Gottfrieda von Franken — o pielęgnacji drzew owocowych i hodowli oraz użytkowaniu winorośli. Przekazów tego użytkowego późnośredniowiecznego (XIV w.) dziełka jest wiele, omawiany pochodzi z kodeksu heidelberskiego.

Na nr 4 (wydany w 1967 r.) składa się 8 artykułów. E. Rosen pisze o orbicie Księżyca — ekscentrycznym kręgu, nie elipsie — w *Somnium J. Keplera* (1571—1630). Ta mała książeczka, wydana pośmiertnie w 1634 r., składa się w z krótkiego tekstu i wielu odsyłaczy. W wychodzących obecnie w Niemczech dziełach zebranych Keplera będzie pomieszczona w t. 12.

J. Thiele ogłasza listy Gustawa Teodora Fechnera (1801—1886) i Ludwika Boltzmanna (1844—1906) do Ernesta Macha (1838—1916). Obydwaj korespondenci byli przeciwnikami poglądów Macha. Korespondencja Fechnera pochodzi z lat 1861—1865 i dotyczy zagadnień psychofizjologii; korespondencja Boltzmanna zaś z lat 1892—1905 — i dotyczy fizyki.

Chociaż historia nauki identyfikowana jest głównie z dziejów sukcesów, jest w niej także miejsce dla historii „niepowodzeń” — tj. nieudanych eksperymentów, będących często podstawą dalszych badań i uwieńczonych sukcesem rozwiązań. L. Badash opisuje (ang.) taki „nieudany” eksperyment Juliusa Elstera (1854—1920) i Hansa Geitla (1855—1923) w prywatnym ich laboratorium w Wolfenbüttel w 1899 r. Badając promienie Becquerela, stwierdzili, że cząsteczki *beta* nie ulegają odchyleniu w polu magnetycznym; udowodnił to jednak dopiero Friedrich Oscar Giesel (1852—1927) po zapoznaniu się z negatywnym stwierdzeniem Elstera i Geitla, a także Stefan Meyer i Egon Schweidler. Niemożność sprawdzenia wyniku i kontynuowania doświadczeń przez Elstera i Geitla spowodowana była niedostatecznym wyposażeniem ich laboratorium, kończył się bowiem czas pomyślnych eksperymentów w prywatnych pracowniach, rodziła się „wielka nauka” wymagająca kosztownej aparatury. L. Badash jest autorem artykułu *Radioactivity before the Curies*, ogłoszonym w 1965 r. w „*American Journal of Physics*”, nr 33.

Artykuł W. Böhme (niem.) dotyczy osoby Johna Mayowa (1641—1679), angielskiego lekarza, chemika i fizjologa, prekursora teorii istnienia tlenu; doszedł do niej przed Priestleyem i Lavoisierem dzięki pracom nad oddychaniem (*spiritus nitro aereus*).

Z czterech artykułów dotyczących historii medycyny, w dwóch R. F. G. Müller kontynuuje rozważania historyczno-lekarsko-filologiczne na temat znaczenia słowa *dravya* (materia, substancja etc.), cytując m.in. artykuł prof. Słuszkiewicza z „*Rocznika Orientalistycznego*”, oraz roli, jaką w nowszej medycynie indyjskiej odgrywała stara wiedza lekarska. J. Werlin publikuje i omawia (niem.) trzy recepty dentystyczne z późnego średniowiecza (przeciwko bólowi i żółknięciu zębów), których autorem jest nie zidentyfikowany Peter Ernst. Recepty pochodzą ze zbioru rękopisów Wellcome Historical Medical Library w Londynie. W 1962 r. ukazał się pierwszy tom katalogu tego zbioru, opracowany przez J. A. F. Moorata. Czwartym artykułem z tego okresu jest (ang.) *Krótką historia epidemii na Węgrzech do wielkiej epidemii cholery w r. 1831* E. Schultheissa i L. Tardy'ego. Celem autorów było także ukazanie wpływu epidemii na losy narodu (depopulacja itd.).

W dziale recenzji znajdujemy omówienie dwutomowej książki Charlesa Creightona *Historia epidemii w W. Brytanii* (London 1965) z krótkim życiorysem Creightona (1847—1927) pióra E. Snorassona. Nr 4 czasopisma zamyka przegląd aktualnych przedruków dawnych dzieł z historii nauki.

Zofia Sidorowicz